

Předmluva

Památky lidového stavitelství jsou důležitým pramenem poznání života našich předků, dokladem jejich umu i potenciálu, tvoří význačný krajinotvorný bod dnešní zástavby a neopominutelnou součást životního prostředí. Hodnota venkovského stavitelství i akutní potřeba jeho ochrany byla již nesčetněkrát popsána a diskutována odbornou i laickou veřejností. Řešeny byly v tomto kontextu zejména otázky bezprostřední fyzické záchrany památek. Definování jejich budoucího využití je však takřka stejně podstatné jako samotný záměr obnovy. Vědomí této skutečnosti stojí za vznikem předkládané publikace, která se zaměřuje, stejně jako předchozí dva díly řady, převážně na teritorium českomoravského pomezí. Koncipována byla jako jeden z výstupů projektu *Metodika záchrany a prezentace lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí* při hledání cesty k udržitelné péči o ohrožené stavby regionu.

Názory na rozsah a způsob ochrany památek prošly dlouhým vývojem, stejně jako ideje hledající jejich využití a s tím související udržitelný způsob péče. Proměnily se typy a normy ochrany, změnil se pohled na to, co chránit a jak. Proměnami prošly i způsoby prezentace staveb, které byly chráněny v rámci muzejní organizace. Od romantických představ konce 19. století se dospělo ke koncepčně formulovaným postupům, které však musely být stále konfrontovány s udržitelností zásahů. Různorodé statě shromážděné v předkládané publikaci sledují téma péče o lidové stavitelství a jeho popularizaci z množství úhlů a v rozličné šíři. Ilustrují nejen mnohost postupů, ale i škálu možností, které zodpovědný přístup k památce nabízí. Studie seznamují s typy ochrany venkovských staveb a právními normami, které upravují péči o lidovou architekturu. Popisují obecnou legislativní situaci i její specifika v Pardubickém kraji a smutné výsledky, ke kterým

dospěla péče o lidové stavitelství v českomoravském pomezí v posledních letech. V textech je prezentována jak institucionální péče o lidovou architekturu, tak inspirativní příklady péče o stavby, které jsou v rukou soukromých vlastníků. Ty ukazují, že stavební památky neodpovídají požadavkům dnešních obyvatel jen zdánlivě. Naopak nabízejí barvitý prostor pro současný život.

Společenské proměny druhé poloviny 20. století můžeme jistě vinit ze značné diskontinuity v přístupu k vesnickému prostředí naší země. Nejen analýzou zániku staveb na českomoravském pomezí pak zjišťujeme, že neúcta a necitlivost k venkovskému prostředí pokračuje i v novém tisíciletí. Současná situace navíc ukazuje, že státní a regionální instituce včetně muzeí mají i přes svou propracovanou síť a specializaci omezené možnosti péče o památky. Klíčovým se tak stává přístup vlastníků budov a obecních komunit, resp. péče o udržení nebo obnovení kladného a aktivního vztahu člověka ke starým stavbám. Fungující příklady ze zahraničí i z domova ukazují, že pozornost věnovaná budování pozitivního a informovaného vztahu místních k vlastnímu kulturnímu prostředí, je v procesu udržitelné péče o památky zcela zásadní. Nejde jistě jen o zachování staveb samotných, ale o rozvíjení aktivit spjatých s tradiční kulturou, které přináší do vesnického prostoru nový život.

Na principech dobrovolnictví a občanského aktivismu funguje rovněž nově založený Institut lidového kulturního dědictví, který ve spolupráci s místními komunitami pracuje na obnově památek lidového stavitelství českomoravského pomezí a na uchování a prezentaci regionálního kulturního dědictví.

Editoři
v Sebranicích, 2016

Preface

The monuments of vernacular architecture are an important source of knowledge of the life of our ancestors, a document of their skills and potential, an important landscape-forming point in today's built-up areas and a significant part of the environment. The value of rural architecture and the acute need of its protection have been described and discussed countless times by the professional and lay public alike. The issues of the immediate physical rescue of the monuments have been addressed above all in this context. However, the definition of their future use is nearly as important as the intention of the renovation itself. The awareness of this fact stands behind the creation of the present publication which, like the previous two parts of the series, focuses above all on the territory of the Bohemian-Moravian Borderland. It has been designed as one of the outputs of the project *The Methodology of Rescue and Presentation of the Vernacular Cultural Heritage of the Bohemian-Moravian Borderland* in the search for a way towards sustainable care for endangered buildings in the region.

The opinions concerning the extent and method of the protection of monuments, like the ideas seeking their use and the related sustainable method of care, have gone through a long development. The types and norms of protection have changed, as has the view of what should be protected and how. The changes of the presentation of buildings that were protected within the museum organisation have gone through transformations, advancing from the romantic ideas of the late 19th century to conceptually formulated procedures, which nonetheless always had to be confronted with the sustainability of the interventions. The diverse contributions collected in the present publication discuss the topic of the care for vernacular architecture and its popularisation from numerous angles and in various scopes. They illustrate not only the plurality of approaches but also the scale of possibilities offered by a responsible attitude to a monument of vernacular architecture. The studies inform about the types of protection of vernacular buildings and the legal norms that provide for the care for vernacular architecture. They describe the general legislative situation and its specifics in the Pardubice Region and the sad results the care for vernacular

architecture in the Bohemian-Moravian Borderland has reached in recent years. The texts present institutional care for vernacular architecture as well as inspiring examples of care for monuments that are in the hands of a private owner. They show that building monuments only seemingly fail to correspond with the requirements of the present inhabitants; on the contrary, they offer a colourful space for contemporary life.

We can certainly put the blame for significant discontinuities in the attitude towards the rural milieu in our country on the social events of the second half of the 20th century. Not only by analysing the disappearance of buildings in the Bohemian-Moravian Borderland, however, we find out that disrespect for and insensitivity to the rural milieu continues also in the new millennium. Moreover, the present situation shows that state and regional institutions including museums have only limited possibilities of care for monuments, despite their highly developed network and specialisation. The attitude of building owners and municipal communities thus becomes the key factor, or more precisely the care for the preservation or renovation of a positive relationship between people and old buildings in their milieu. Functioning examples from abroad and from this country show that the attention paid to the creation of a positive and informed relationship of local people to their own cultural milieu is of utmost importance in the process of sustainable care for monuments in the rural milieu. The aim is certainly not *only* the preservation of the monuments themselves, but the development of activities connected with traditional culture, which bring new life to the rural milieu.

The principles of volunteering and civic activism form also the basis of the functioning of the newly founded Institute of Vernacular Cultural Heritage, which in cooperation with the local communities works on the renovation of monuments of vernacular architecture in the Bohemian-Moravian Borderland and on the preservation and presentation of regional cultural heritage.

Editors
Sebranice, 2016

Vorwort

Denkmäler bäuerlicher Architektur stellen eine wichtige Quelle für die Erkenntnis des Lebens unserer Vorfahren und einen Beweis ihres Könnens sowie Potentials dar, sie bilden einen bedeutsamen, die Landschaft formierenden Punkt heutiger Bebauung und einen beachtlichen Bestandteil der Umwelt. Der Wert der bäuerlichen Architektur und das akute Bedürfnis ihres Schutzes wurden schon unzählige Male sowohl seitens der Fach- als auch der Laienöffentlichkeit beschrieben und diskutiert. In diesem Kontext wurde vor allem die Problematik der unmittelbaren physischen Rettung eines Denkmals besprochen. Dass aber seine zukünftige Nutzung definiert wird, ist jedoch fast genauso wichtig wie das Erneuerungsvorhaben selbst. Das Bewusstsein für diese Tatsache steht hinter der Entstehung des vorliegenden Bandes, welcher sich, ebenso wie die vorigen beiden Publikationen aus dieser Reihe, überwiegend auf das Territorium der böhmisch-mährischen Grenzregion konzentriert. Er stellt eines der Ergebnisse des Projekts *Methodik der Erhaltung und Präsentation des Volksgutes in der böhmisch-mährischen Grenzregion (Metodika záchrany a prezentace lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí)* dar und wurde während der Suche nach einem Weg zur nachhaltigen Pflege von bedrohten Bauten in dieser Region konzipiert.

Die Ansichten über Umfang und Formen des Denkmalschutzes machten eine lange Entwicklung durch, genauso wie die Ideen, welche nach der Nutzung dieser Bauwerke suchten, und die damit zusammenhängenden Arten der nachhaltigen Pflege. Die Typen und Normen des Schutzes änderten sich, es verwandelten sich aber auch die Ansichten dahingehend, was man schützen soll und wie. Eine Umgestaltung machte auch die Art der Präsentation von Bauten durch, die im Rahmen einer Museumsorganisation geschützt wurden. Man gelangte von romantischen Vorstellungen vom Ende des 19. Jahrhunderts zu konzeptionell formulierten Vorgangsweisen, welche jedoch immer mit der Nachhaltigkeit der Eingriffe konfrontiert werden mussten. Vielfältige Beiträge, die in der vorliegenden Publikation angesammelt wurden, verfolgen das Thema der Pflege von bäuerlicher Architektur und deren Popularisierung aus vielerlei Sicht und in allerlei Breite. Sie illustrieren nicht nur eine Menge von Zugängen, sondern auch eine Skala von Möglichkeiten, die seitens des verantwortlichen Zugangs zum Bauwerk im ländlichen Raum angeboten werden. Die Studien machen das Publikum mit den Typen des Schutzes von ländlichen Hausbauten bekannt und stellen Rechtsnormen vor, welche die Pflege der bäuerlichen Architektur regeln. Sie beschreiben die allgemeine legislative Situation,

wie auch ihre Spezifika im Landkreis Pardubice (Pardubitz), und eher traurige Ergebnisse, welche die Pflege der bäuerlichen Architektur in der böhmisch-mährischen Grenzregion in den letzten Jahren erreichte. In den Texten werden sowohl die institutionelle Pflege der bäuerlich-ländlichen Architektur als auch inspirierende Beispiele der Denkmalpflege von Bauten im Privateigentum beschrieben. Diese Beispiele veranschaulichen, dass die Baudenkmäler den Bedürfnissen des derzeitigen Bewohners nur scheinbar nicht gerecht werden können, sondern dass sie ihm einen farbigen Raum für gegenwärtiges Leben bieten.

Man kann zwar die gesellschaftlichen Ereignisse der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts zweifellos beträchtlicher Diskontinuität im Zugang zur ländlichen Umgebung unseres Landes beschuldigen. Man stellt aber nicht nur durch die Analyse des Untergangs von Bauten in der böhmisch-mährischen Grenzregion fest, dass sich die Respektlosigkeit und mangelnde Sensibilität gegenüber der ländlichen Umgebung auch im neuen Jahrtausend fortsetzt. Die gegenwärtige Situation zeigt außerdem, dass staatliche und regionale Institutionen, einschließlich der Museen, auch trotz des ausgearbeiteten Netzes und ihrer Spezialisierung nur über eingeschränkte Möglichkeiten des Denkmalschutzes verfügen. Eine Schlüsselrolle spielt deshalb der Zugang der Bauinhaber und Gemeindekommunitäten, bzw. die Bemühung um Erhaltung oder Erneuerung einer positiven und aktiven Beziehung des Menschen zu alten Bauwerken in seiner Umgebung. Funktionierende Beispiele sowohl aus dem Ausland als auch vom Daheim zeigen, dass die Aufmerksamkeit, die man dem Aufbau einer positiven und informierten Beziehung der Einheimischen zu ihrer eigenen kulturellen Umwelt widmet, im Prozess der nachhaltigen Pflege von Bauwerken im ländlichen Raum völlig grundlegend ist. Es geht nicht *nur* um Erhaltung der Denkmäler als solcher, sondern um die Entfaltung von Aktivitäten, die mit der traditionellen Kultur verbunden sind und die neues Leben aufs Land bringen.

Auf dem Prinzip der Freiwilligkeit und des bürgerlichen Aktivismus funktioniert auch das neu gegründete Institut für das kulturelle Volkserbe, welches sich in der Zusammenarbeit mit den einheimischen Kommunitäten an der Erneuerung von ländlichen Bauwerken in der böhmisch-mährischen Grenzregion und an der Erhaltung und Präsentation des Volksgutes beteiligt.

Editoren
Sebrance, 2016